

Henk Nieboer

“Kennis gaat pas rollen als het bedrijfsleven bij de ontwikkeling ervan betrokken is”

Om de impact van projecten op lokale ecosystemen te verminderen is innovatie in de waterbouw een belangrijke voorwaarde. EcoShape voert samen met private en publieke partners het innovatieprogramma ‘Building with Nature’ uit, dat in 2008 vanuit de baggersector is gestart. We vragen Henk Nieboer, directeur van EcoShape en directeur van Witteveen+Bos, naar zijn ervaringen met deze innovatieve vorm van publiek-private samenwerking.

Alexander Woestenburg

“Ooit zijn tijdens de voorbereidende werkzaamheden de vergunningen voor de Westerschelde Container-terminal en de Maasvlakte vernietigd vanwege gebrek aan onderzoek en te weinig inzicht in de gevolgen van de werkzaamheden. Dat is traumatisch geweest voor de industrie. De baggersector ervaaarde onnodig beperkende maatregelen die gestoeld waren op een gebrek aan kennis. Van Oord en Boskalis hebben toen kennisinstellingen, ingenieursbureaus, overheden en NGO’s bij elkaar gebracht om te kijken of er een innovatieprogramma over ‘Building with Nature’ opgetuigd kon worden. De private partijen investeerden gezamenlijk €13,5 miljoen. Middels een gewonnen aanbesteding werd dat bedrag verdubbeld vanuit de innovatiegelden van het Kabinet Balkenende-Bos. Daardoor kreeg het initiatief een echt publiek-privaat karakter. Sindsdien is EcoShape de stichting die de kennisontwikkeling op dit gebied in de baggersector initieert en coördineert.”

Hoe werkt EcoShape precies?

“EcoShape realiseert nu pilotprojecten om de waterbouwsector te innoveren. In de eerste fase van haar bestaan (2008 tot 2012) kregen we de vrijheid om

een onderzoeksprogramma te definiëren rond het concept van ‘Building with Nature’. We hebben toen rondom de belangrijkste ecosystemen de ontbrekende kennis gedefinieerd en hebben aan projecten gewerkt om die kennis op te bouwen. We hadden een deelnemersraad met alle betrokken partners, een programmaraad, een directie en een wetenschappelijke adviescommissie. Het was enorm enthousiasmerend en iedereen zat er met een open-mind in. Er zijn ongeveer 30 mensen gepromoveerd binnen het kennisprogramma, onder andere op onderzoek naar de Zandmotor. Maar we hebben ook allerlei toegepast onderzoek gedaan, bijvoorbeeld naar de invloed van mosselriffen en oesterbanken op plaaterosie. Projecten die we echt ontwikkeld en gemonitord hebben. Alle opgedane kennis hebben we generiek gemaakt en in een Wiki vastgelegd.

Sinds 2012 hebben we een andere werkwijze. Het wijkt in zoverre af van het eerste programma, dat tegenover de private investeringen geen structurele overheidsbijdrage meer staat. De basisfinanciering van EcoShape komt van Van Oord en Boskalis, IHC en de Vereniging van Waterbouwers. Dat geld

Henk Nieboer (foto: Evert van de Worp)

kan EcoShape binnen het haar gegeven mandaat vrij besteden. Bijvoorbeeld voor de bijdrage aan pilots en de financiering van de stichting. Het tweede programma heeft de vorm gekregen van een projectenportfolio, die is ingebed in een kennisagenda. We ontwikkelen nog steeds kennis aan de hand van pilotprojecten. We realiseren een proefproject voor een 'Building with Nature' oplossing en gaan dan monitoren hoe het werkt. Op basis van wat we zien en meten ontwikkelen we kennis. Deze kennis kan eventueel worden gebruikt om op te schalen, waarna eventueel een groot project kan worden aanbesteed. De partijen die bij de pilot betrokken zijn hopen natuurlijk met de geleerde lessen

een voorsprong te hebben op de concurrentie. Maar de opgedane kennis is openbaar, dus in principe kan elke partij met de innovatie aan de slag gaan.

Als een partij een idee heeft dan toetsen we dat allereerst op de bijdrage aan onze kennisagenda. Dan kijken we hoe we het project zouden kunnen uitvoeren en zoeken we naar eindgebruikers, zoals gebiedsbeheerders, waterkeringsbeheerders, gemeenten, havenbedrijven. We stellen de financiering en het consortium per project vast. Hoeveel geld hebben we nodig en hoe krijgen we het voor elkaar? Een belangrijke component is dat onze partners - de kennisinstellingen en ingenieursbureaus die de pilot daadwerkelijk ontwikkelen en monitoren - werken voor twee derde van hun kostprijs. Hun in-kind bijdrage is dus een belangrijke pijler van de financiering. Per project gaan we daarna op zoek naar geïnteresseerde partijen die het project willen co-financieren, bijvoorbeeld het Fonds Duurzaam Water, het Waddenfonds, het Hoogwaterbeschermingsprogramma of Europese subsidies. Ten slotte kan de stichting EcoShape zelf ook nog bijdragen. Per project zoeken we dus naar een geschikte publiek-private samenwerking. Dat gaat overigens niet alleen om de financieringsstructuur, maar ook om de projectaansturing. De stuurgroep van een project bestaat uit een afvaardiging van de verschillende publieke en private partijen die aan zo'n project werken. Die stuurgroep beslist over planning en financiering."

Kun je een concrete illustratie geven van jullie rol in een 'Building with Nature' pilot?

"De eenvoudigste definitie van 'Building with Nature' is dat je bouwt met de natuurlijke materialen die je ter plekke aantreft en dat je gebruik maakt van de krachten en interacties die ter plekke in de natuur bestaan. Een mooi voorbeeld is de Houtribdijk tussen Enkhuizen en Lelystad. Deze dijk, die het IJsselmeer en het Markermeer scheidt, moet versterkt worden. Als je dat op een traditionele manier zou doen, zou je de hele dijkbekleding moeten optillen en extra grond aanbrengen, en vervolgens de dijkbekleding

weer terugzetten. Dat zou heel erg duur zijn. In het IJsselmeer en Markermeer komt natuurlijk overal zand voor. We zijn gaan kijken of we voor deze dijk een zandige vooroever kunnen maken. Een strand dat de golfkracht vermindert, zodanig dat de dijk zelf niet meer versterkt hoeft te worden. Dat is een alternatief voor dijkversterking. We weten inmiddels veel over hoe zand zich gedraagt in een zout milieu, maar het probleem is dat we dat nog niet zo goed weten voor een zoet milieu. We hebben dus, in de vorm van een proefproject, bij de Houtribdijk een paar honderd meter zandstrand aangelegd om te monitoren hoe het zand zich gedraagt onder invloed van seizoenen, wind en zoetwatervegetatie. Deze kennisontwikkeling gebruikt de opdrachtgever om de pilot vervolgens op te schalen. Het concept voor de versterking van de dijk, die binnenkort een aanvang zal nemen, is gebaseerd op onze pilot."

Hoe zou je het PPS-karakter van EcoShape karakteriseren?

"Het publiek-private karakter zit vooral in dat bedrijven meesturen en meebetalen aan de praktijkgerichte kennisontwikkeling. De meerwaarde is eigenlijk heel simpel. In de jaren '90 had je grote innovatieprogramma's uit FES-gelden. Mijn stelling is altijd geweest: daar heeft de BV Nederland vrijwel niets aan gehad. Het was voor private partijen, zoals ingenieursbureaus, ontzettend moeilijk om bij deze programma's betrokken te worden en te profiteren van de kennisontwikkeling. Wat mij daarnaast altijd opviel was dat de programmering van het onderzoek en de innovatie altijd plaatsvond vanuit de kennisinstellingen en de overheid. Er werden wel 'meepraatdagen' georganiseerd waarin om praktijkuitdagingen werd gevraagd, maar als puntje bij paaltje kwam werd de prioritering door andere overwegingen beïnvloed. In die tijd was er ook een soort opvatting dat je kennis kon overdragen door een boekje te maken of een cursus te geven. Dat werkt natuurlijk niet. Kennis gaat pas rollen als het bedrijfsleven bij de ontwikkeling ervan betrokken is."

In hoeverre lijnen jullie de eigen kennisagenda nu uit op de nationale en internationale onderzoeksagenda's en beleidsprogramma's?

"Ik denk dat wij goed aansluiten bij de werkwijze en de doelstellingen van het Topconsortium voor Kennis en Innovatie (TKI) Deltatechnologie. Daarnaast is het Nationaal Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat van belang. Ik zit daar in de programmacommissie, maar het blijkt nog lastig voor EcoShape zelf daarin een positie te krijgen. Die programma's hebben zelf eigenlijk weinig geld. Door afstemming van programma's moet dubbel werk worden voorkomen en vrijkomend geld voor nieuw onderzoek worden ingezet".

We laten de kennisagenda van EcoShape vooral volgen uit de behoefte van onze partners en kansen die partners in de maatschappij zien. We zijn er niet op uit om ons te schikken naar bestaand beleid. Het leuke van een eigen kennisprogramma is dat je dingen kunt proberen waar niemand ooit aan gedacht heeft. Dat is ten diepste ook de drijfveer geweest van de baggeraars, die de initiatiefnemers van EcoShape zijn geweest. Ooit was kennisontwikkeling rondom het concept 'Building with Nature' meer dan ze eigenlijk nodig hadden om hun problemen op te lossen. Maar, zo dachten ze, als we maar ambitieus genoeg zijn volgen ook andere partijen met onderzoek naar de natuur. Uiteindelijk profiteer je van die kennis. Ook als bouwer en baggeraar."

Wat zie jij als belangrijkste uitdagingen in jouw functie als directeur van EcoShape?

"Er zijn een aantal belangrijke uitdagingen. Allereerst de acceptatie van 'Building with Nature' oplossingen. Wat wij als private en inhoud gedreven partijen vaak over het hoofd zien, is dat publieke acceptatie een belangrijke voorwaarde is voor een goede implementatie van projecten. Ingenieursbureaus zien het betrekken van stakeholders vaak als taak van de klant. Ik zie het als missiewerk voor mij als directeur dat je de stakeholders in een vroeg stadium betreft bij het project. Voordat een 'Building with Nature' oplossing wordt geaccepteerd, moet je eigenlijk voldoen

aan drie voorwaarden: iedereen moet ervan overtuigd zijn dat er voldoende kennis is over de oplossing, er moet een goede maatschappelijke business case zijn, en de oplossing moet aansluiten bij de governance en bestuurlijk-juridische inrichting die er in een land of gebied is. In de eerste periode van EcoShape hebben we ons misschien teveel op de kenniskant gericht. Om de acceptatie te vergroten, richten we ons nu steeds meer op de maatschappelijke business case en de governancecontext van de pilotprojecten. Het grappige is dat het belang van deze punten wordt ingebracht door de publieke partijen die bij EcoShape betrokken zijn. Het woord businesscase komt natuurlijk uit de private hoek maar wordt steeds vaker door publieke partijen gebruikt. Zij doelen dan met name op maatschappelijke baten van meervoudig ruimtegebruik, bijvoorbeeld door de aanleg van strandjes of het accentueren van cultuurhistorische waarden. Daardoor wordt toerisme gestimuleerd. Daarnaast gaat het om de kosten en baten tijdens de gehele levenscyclus van het project.

Een tweede uitdaging ligt op het vlak van samenhang. De tweede fase van EcoShape, vanaf 2012, startte op een pragmatische manier. We gingen op zoek naar projecten die gemakkelijk uitvoerbaar waren. In de loop van vorig jaar kwamen we tot de conclusie dat het projectenportfolio te weinig samenhang had. Vanuit een verbindende kennisagenda zijn we nu die samenhang aan het verbeteren.

Ten slotte werk ik binnen EcoShape met partijen die in principe elkaars concurrent zijn en moet ik er voor zorgen dat wij alleen projecten doen die niet door onze eigen leden als marktopdrachten gedaan hadden kunnen worden. EcoShape heeft gunstige tariefsvoorwaarden en we moeten niet de concurrent worden van onze eigen leden. Ik moet de scheidslijn tussen het pre-competitieve en het competitieve domein goed bewaken. Dat de leden van EcoShape ook concurrenten van elkaar zijn merk je enigszins, maar mijn ervaring is dat je veel kunt oplossen door

open en transparant te zijn, vooral op het moment dat er wrijving ontstaat.”

De baggerindustrie en het ‘Building with Nature’ concept zijn al een aantal jaar de drijvende krachten achter EcoShape. Is dat nu nog wel duurzaam en innovatief genoeg?

“Alle partners hebben een eigen invalshoek. De breedte van het consortium zorgt ervoor dat we vernieuwend blijven. Uit de pilot die we in Indonesië doen, mangroveherstel bij een eroderende kust, hebben we Wetlands International als partner bij EcoShape betrokken. Die brengen mooie nieuwe inzichten mee over de integratie van kustherstel en duurzame landbouw. Dat is een cruciale verbreding in het project om draagvlak en inbedding te bereiken. Het inzetten van natuur voor het vervullen van menselijke functies is in mijn ogen per definitie duurzaam. Het feit dat je gebiedseigen materiaal, zoals zand of slib, als bouw materiaal inzet is een aspect van duurzaamheid en circulaire economie. Je belast het ecosysteem niet met vreemde stoffen. De koppeling van onze pilots met uitdagingen op het gebied van energietransitie en circulaire economie hebben wij nog niet gemaakt. Dat zou interessant zijn, maar vraagt tegelijkertijd veel van mijn organisatie.”

Wat zou je de ruimtelijke experts nog willen meegeven?

“We hebben met EcoShape laten zien dat je een gehele sector kunt verleiden om te investeren in innovatie. Ik zou meer publieke partijen aan tafel willen uitnodigen. Niet alleen voor financiering, maar ook voor denkkraft. Als gebiedsbeheerders kansen zien voor een vernieuwend concept, maar niet weten hoe ze het verder moeten brengen en moeten uitvoeren, kan de samenwerking van publieke en private partijen een idee verder brengen.”